

Професійний саморозвиток майбутніх вчителів інформатики: педагогічні умови

Аналіз змісту підготовки вчителя інформатики в педвузах показує, що за діючими програмами вона фактично спрямована на освоєння майбутніми вчителями змісту шкільного курсу інформатики; їхнє ознайомлення з обладнанням шкільного кабінету обчислювальної техніки, удосконалювання вчителів у області алгоритмізації, програмування і використання програмних засобів.

На думку А.А.Кузнєцова [1], у згаданих програмах є ряд принципових недоліків, що виявляються в подальшій роботі вчителів: явно недостатня увага до психолого-педагогічних питань методики викладання курсу, пріоритет програмістської спрямованості часто на шкоду іншим аспектам професійної підготовки, недооцінка необхідності освоєння вчителем засобів і методів нової інформаційної технології у викладанні інформатики та ін.

Розглядаючи кваліфікаційну характеристику вчителя інформатики, Е.І.Кузнєцов [2] виділяє три його основні задачі (функції): учитель з предмету "Інформатика", організатор застосування засобів НІТ у навчанні, організатор використання НІТ для цілей управління. На думку автора, для виконання цих функцій майбутній вчитель інформатики повинен мати достатньо глибокі професійні знання з інформатики та обчислювальної техніки, що дозволили б йому вільно володіти комп'ютером і програмним забезпеченням та ефективно використовувати ЕОМ як об'єкт вивчення, інструмент для вирішення задач і засіб навчання на матеріалі будь-якого навчального предмета.

У вузівських програмах предметно-фахова підготовка вчителя інформатики відображена в двох курсах: "Шкільний курс інформатики і методика його викладання" і "Використання обчислювальної техніки в навчальному процесі". Основною задачею даних курсів є формування знань, умінь і навичок з перерахованих вище напрямків професійної діяльності вчителя інформатики.

Програма "Шкільного курсу інформатики і методики його викладання" містить наступні теми:

- 6) Інформатика як наука і шкільний предмет.
- 7) Цілі і задачі навчання інформатиці в школі.
- 8) Аналіз діючих і експериментальних програм курсу інформатики в школі.
- 9) Аналіз діючих навчальних посібників.
- 10) Методика вивчення окремих тем курсу інформатики.
- 11) Програмне забезпечення курсу інформатики.
- 12) Форми, методи і засоби контролю знань з курсу

інформатики.

- 13) Безперервний курс навчання інформатиці в школі (пропедевтичний, базовий і профільний курси).

Наш багаторічний досвід викладання даного курсу і аналіз літератури з даного питання показує, що як викладач так і студенти відчувають великі труднощі при вивченні курсу методики інформатики. Відсутність підручника, методичного забезпечення, недоступність періодичних методичних видань робить проблематичним вивчення теоретичних основ даного курсу. Ускладнюється все це методичною нерозробленістю і внутрішньою суперечливістю кожної з тем курсу.

Так, наприклад, на сьогоднішній день продовжується становлення науки інформатики, розширюється її предметна область, і, відповідно, неможливо говорити про стабільний зміст курсу інформатики в школі. Більш того, дотепер залишається відкритим питання існування курсу інформатики в школі як окремого предмета. Також важко говорити про цілі і задачі шкільного курсу інформатики. До останнього часу Міністерством освіти України рекомендувалися п'ять експериментальних програм курсу інформатики в школі, причому авторські колективи, що розробляли ці програми, пропонували свої, які не збігалися з іншими, цілі вивчення цього предмета. З 1996 року діючою програмою курсу вважається "Програма для середніх закладів освіти. Основи інформатики та обчислювальної техніки, Київ, "Перун", 1996". Проте, у цій програмі цілі навчання інформатиці в школі визначені нечітко, і тому полеміка навколо цього питання продовжується. Відсутність підручника в підтримку цієї програми та її орієнтація на ІВМ-сумісну техніку (у той час, коли в школах України переважно стоять застарілі морально і фізично, не сумісні з ІВМ комп'ютери) збільшує і без того складну роботу вчителя інформатики.

Нечіткість цілей і нестабільність змісту шкільного курсу не дозволяють конкретизувати часткові методики вивчення окремих тем курсу, а постійна зміна і поява нових програмних продуктів робить безглуздим орієнтацію студентів на конкретне програмне забезпечення шкільного курсу інформатики (тим більше, що в різних школах, у залежності від техніки, воно дуже відрізняється одне від одного).

Обговорення проблем викладання курсу інформатики в школі з вчителями, які працюють, дозволяє нам зробити висновок про те, що молодий учитель, прийшовши в школу, потрапляє в унікальні умови. У залежності від типу техніки, кількості часів, що виділяються навчальним планом, наявності програмного забезпечення, він змушений розробляти свою робочу програму курсу, адаптуючи її до діючої. Знання конкретних методик, умінь і навички роботи з конкретним програмним забезпеченням, отримані у вузі, найчастіше залишаються незатребуваними.

Молодий учитель починає вчитися наново, а в умовах, коли в школі один вчитель інформатики, це стає проблематичним.

Невизначеність і суперечливість тем вузівського курсу методики інформатики, а також нескінченна варіативність ситуацій предметної діяльності майбутнього вчителя інформатики, не дозволяє орієнтувати даний курс на формування певних конкретних знань, умінь і навичок.

Рішення даної проблеми ми бачимо в орієнтації курсу методики інформатики на формування навичок діяльності, яка саморозвиває у професійному відношенні. Майбутній вчитель інформатики повинен знати основні напрямки розвитку науки інформатики, стежити за тенденціями до зміни її предметної області, і відповідно до цього, уміти коректувати теоретичний зміст шкільного курсу інформатики. Він повинен володіти навичками науково-дослідної діяльності: уміти цілеспрямовано шукати, аналізувати і синтезувати інформацію, робити висновки, досліджувати і впроваджувати нові програмні продукти; самостійно визначати основні напрямки своєї професійної діяльності.

Основною метою курсу методики викладання інформатики ми бачимо формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя інформатики; прийняття їм даної цілі (ціле-мотиваційний компонент готовності); оволодіння знаннями (змістовний компонент) і навичками (операційний компонент) діяльності, яка саморозвиває у професійному відношенні, умінням розробити власну програму професійного саморозвитку (інтеграційний компонент готовності).

Після визначення теоретичних підходів до формування готовності майбутнього вчителя інформатики до професійного саморозвитку нами була визначена система педагогічних умов, що сприяє практичному освоєнню навичок саморозвиваючої діяльності.

У зміст констатуючого етапу дослідження були включені такі компоненти:

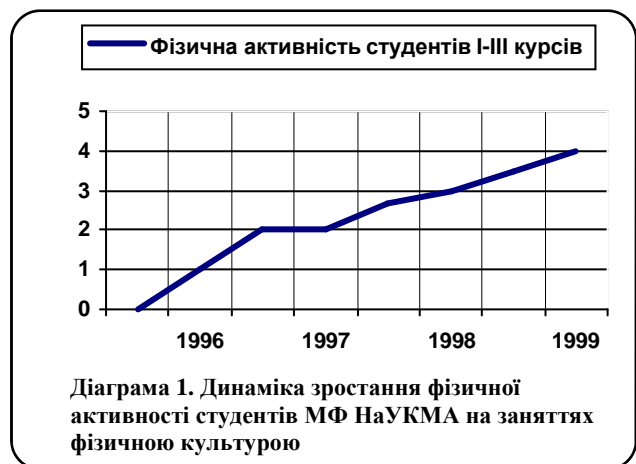
- 6) Аналіз сучасних підходів до теорії і практики професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя інформатики з позицій її орієнтації на професійний розвиток і саморозвиток кожного включеного в цю підготовку індивіда.
- 7) Вивчення структури, змісту і технологічних особливостей програм курсу методики викладання інформатики.
- 8) Вивчення точок зору вчителів інформатики щодо професійної підготовки майбутнього вчителя інформатики в педагогічному вузі, можливостей його підготовки з погляду формування готовності до професійного саморозвитку.
- 9) Вивчення уявлень студентів про сутність і зміст поняття "професійний саморозвиток".
- 10) Вивчення рівня знань студентів – майбутніх вчителів інформатики з предметів психолого-педагогічного і спеціального циклів.

Рішення задач констатуючого етапу дослідження забезпечувалося застосуванням адекватної системи дослідницьких методів: аналіз наявної теорії і практики професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя інформатики; детальний аналіз існуючого категоріального апарата; аналіз документів, що регламентують теоретичну і практичну підготовку майбутнього вчителя інформатики; анкетування і інтерв'ювання вчителів інформатики та адміністративних робітників; анкетування і інтерв'ювання студентів; тестування студентів у відношенні індивідуально-фахових показників; аналіз змісту програм, навчальних посібників з шкільного курсу інформатики; аналіз продуктів діяльності, конспектів уроків з інформатики на першій педагогічній практиці; порівняльний аналіз отриманих даних для будування цілей, задач, стратегій і тактик формуючого етапу експерименту.

Мета дослідницької роботи на констатуючому етапі – визначити існуючі в теорії і практиці підходи до змісту, форм, методів, умов професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя інформатики, ступінь їхньої орієнтації на формування готовності до професійного саморозвитку. *На формуючому етапі* – розробити систему педагогічних умов, що забезпечують процес формування готовності майбутніх вчителів інформатики до професійного саморозвитку.

Об'єктом дослідження є цілі, задачі, зміст і технологія професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя інформатики.

Предметом дослідження є умови, що забезпечують процес формування готовності

майбутніх вчителів інформатики до професійного саморозвитку.

Задачі дослідження на констатуючому етапі:

- 6) Обґрунтування концепції формування готовності майбутнього вчителя інформатики до професійного саморозвитку.
- 7) Виявлення початкових значень ціле-мотиваційного, змістового й операційного компонентів готовності до професійного саморозвитку, тобто:

- визначення особистісно-професійної спрямованості студентів;
 - визначення рівня психолого-педагогічних і предметно-фахових знань, умінь і навичок;
 - визначення рівня самоаналізу і рефлексивних навичок.
- 3) Формування спрямованості студентів на професійне самодослідження.

На формуючому етапі:

- 3) Експериментальна перевірка і доопрацювання запропонованої концепції, внесення до неї відповідних корективів на основі результатів проведеної роботи.
- 4) Розробка, впровадження і перевірка системи індивідуально орієнтованих технологій вивчення "Шкільного курсу інформатики і методики його викладання".
- 5) Формування в майбутніх вчителів інформатики знань:
- часткової методики викладання інформатики в школі на основі особистісно орієнтованих технологій навчання;
 - психолого-педагогічних особливостей вчителя інформатики як предметника.
- 4) Формування в студентів уявлень про свої особистісно-професійні особливості у світі обраної професії вчителя інформатики.
- 5) Формування в майбутніх вчителів інформатики умінь:
- самоаналізу і самодетермінації своєї професійно-предметної діяльності;
 - підбору або розробки технологій професійної діяльності на основі своїх особистісно-професійних якостей.

Загальна гіпотеза експериментального дослідження педагогічних умов формування готовності майбутніх вчителів інформатики до професійного саморозвитку була сформульована наступним чином.

Сформувати готовність майбутніх вчителів інформатики до професійного саморозвитку можливо, якщо змінити цілі та технології вивчення і викладання курсу "Методика викладання інформатики в школі", тобто:

- орієнтувати даний курс на формування готовності до саморозвиваючої у професійному відношенні діяльності;
- використовувати в процесі вивчення даного курсу особистісно-орієнтовані технології навчання;
- викладачам, що читають даний курс, враховувати в ході професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя інформатики особистісно-професійні особливості останнього.

У якості практичної реалізації даних умов ми

пропонуємо:

- 4) нові моделі лекційних занять (на основі опорних конспектів і діалогу);
- 5) нові моделі практичних занять (диспут, ділова гра);
- 6) зміна змісту домашніх завдань убк аналізу професійної діяльності, самоаналізу і самодослідження;
- 7) введення в самостійну роботу студентів завдань науково-дослідного характеру;
- 8) збільшення в самостійній роботі студентів ролі творчих завдань, спрямованих на формування рефлексії професійних знань і професійної діяльності;
- 9) включення в технологію викладання даного курсу елементів професійно-педагогічної діагностики і самодіагностики.

Література.

1. Кузнецов А.А., Кариєв С.В. Основные направления совершенствования методической подготовки учителей информатики в педагогических вузах // Информатика и образование. – 1997. – № 5. – С. 13-20
2. Кузнецов Э.И. Каким быть учителю информатики? // Информатика и образование. – 1988. – № 6. – С. 101-103.